

Recenzii

În cel de-al doilea volum autoarea se concentrează asupra *Melodiilor celor opt glasuri bisericești în colecțiile de cântări din Transilvania și Banat*, unde, după o metodologie asemănătoare celei folosite în primul volum, pentru fiecare glas se analizează comparativ scara și „pilonii” modali, apoi formulele melodice și tipologiile cadențiale, atât pentru cântările stihirarice, cât și pentru cele irmologice. Formulele melodice mai sunt studiate în capitolul 2 (al volumului 2) și pentru podobii, irmoase, heruvice, axioane și chinonice (pricesne). Colecțiile avute în vedere sunt cele ale lui Dimitrie Cunțanu (ed. IV, Sibiu, 1943), Terentius Bugariu (Timișoara, 1908), Trifon Lugojan (ed. II, Arad, 1939), Cornel Ghivulescu (Oradea, 1929), Celestin Cherebețiu (Blaj, 1939), Nicolae Firu (Timișoara, 1943), uneori în relație și cu unele colecții psaltice.

Considerații finale asupra colecțiilor de cântări bisericești din Transilvania și Banat subliniază inclusiv faptul că „asemănarea dintre melodii (din Transilvania și Banat) pledează pentru originea lor comună, adică muzica românească de origine bizantină” (vol. 2, p. 150), atrăgând totodată atenția că „în toate colecțiile este consemnată linia melodică simplă, fără ornamente... (astfel încât) deși amănunțită... analiza surprinde doar o parte a caracteristicilor cântării de strană notată pe portativ, iar imaginea sa poate fi întregită numai prin confruntarea cu documentul sonor” (vol. 2, p. 154).

Și *Încheierea* generală a cărții adaugă concluzii importante, relevând cum „supuse influențelor venite din partea muzicii populare și a celei de tip occidental... cântările de strană din Transilvania și Banat păstrează totuși strânse legături structurale cu melosul psaltic, demonstrând, fără echivoc, că rădăcinile sunt aceleași: muzica de tradiție bizantină... (De asemenea) transferul de la notația neumatică la portativ este un proces foarte greu de realizat și care nu s-a încheiat nici astăzi. Atâta timp cât nu s-au găsit cele mai potrivite soluții de traducere a neumelor chrysantice în notația lineară... problema, în esența sa, rămâne deschisă... (Prin) coexistența, în practica curentă, a celor două sisteme semiografice... muzica de tradiție bizantină viețuiește și astăzi în spațiul românesc prin neume și portativ” (vol. 2, p. 161).

Două *Anexe* extinse sintetizează *Scările glasurilor* și *Formule melodice* ale cântărilor din Transilvania și Banat, completând deosebit de util perspectiva de ansamblu.

*

Orice cercetare viitoare în domeniul folosirii notației lineare pentru muzica liturgică de origine bizantină practică în Biserica Ortodoxă Română va trebui să țină seama, de acum înainte, și de referința reprezentată de către cele două volume ale lucrării Doamnei Elena Chircev.

Pr. Prof. Dr. Vasile Grăjdian

Gabriel-Viorel Gârdan și Daniel Aron Alic (ed., note și studiu introductiv), Pr. Gheorghe Henția, *O călătorie în America*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2014, ISBN: 978-973-595-756-8 , 176 p.

Prezentul volum publică un text inedit, descoperit de editori în arhiva parohiei din Ghelari, Hunedoara, în forma a 106 file scrise de mână, și care descrie călătoria în America (Statele Unite și Canada), la începutul secolului al XX-lea, a preotului hunedorean Gheor-

ghe Henția. În studiul introductiv intitulat *Gheorghe Henția, istoricul unei călătorii în America de Nord* (p. 5-26), editorii ne introduc în biografia autorului acestui text, adică Pr. Gheorghe Henția, precum și în contextul și conținutul acestuia. Preotul Gh. Henția a fost cunoscut până acum drept primul preot misionar în America de Nord care a atras atenția autorităților bisericești ortodoxe de la Sibiu asupra necesității organizării vieții bisericești a românilor care emigraseră peste ocean. Pe baza unui studiu publicat de canonistul sibian Liviu Stan, originar din părțile Hunedoarei, sub pseudonimul Ioan Casian, în anul 1950, s-a crezut că Pr. Gheorghe Henția a călătorit în Canada și Statele Unite în anul 1902. Textul publicat aici relevă faptul că această călătorie a avut loc mai târziu, anume, așa cum demonstrează, convingător pentru mine, autorii studiului introductiv, în perioada dintre 3 noiembrie 1910 și 12/25 noiembrie 1912. Textul este adresat unui destinatar neindicat, dar care ar fi putut fi, așa cum propun editorii, locotenentul-farmacist Z.G. Henția, rudă a preotului Henția și susținător al activității pastorale a acestuia (p. 21). Este posibil, aș adăuga eu, ca detaliile despre farmaciile din Statele Unite să fi fost introduse în text tocmai pentru că acestea prezentau interes pentru destinatar. Textul a fost scris în mai multe etape, după revenirea din America de Nord, probabil după anul 1915.

Lectura textului scris de Gheorghe Henția este o adevărată încântare! La solicitarea unor credincioși din zona sa care se stabiliseră în Dysart, Saskatchewan, Canada, de a-i vizita, dar și din dorința lui de a vedea țări străine, preotul Henția a decis să călătorească peste Atlantic. A urmat drumul tipic al unui transilvănean care dorea să ajungă în America: a călătorit cu trenul spre Budapesta, Viena și portul Hamburg, unde s-a îmbarcat pe un vapor cu destinația Philadelphia. Apoi a călătorit cu trenul la Chicago, St. Paul, Winnipeg (Canada) și Dysart, destinația finală pentru călătoria canadiană. După o ședere în Canada, a trecut în Statele Unite și a activat ca preot la Gary, Indiana, Chicago și alte locuri.

Așa cum observă și editorii (p. 24), textul ne oferă destul de puține detalii despre viața bisericească a românilor stabiliți peste ocean, ceea ce ar fi un indiciu că destinatarul acestuia nu era preot. Aflăm că românii stabiliți în Canada provin în mare parte din rândul transilvănenilor (mai ales din Munții Apuseni) stabiliți în Dobrogea, precum și din Bucovina, și doar în mică măsură din „România veche”. Când au aflat de programul de colonizare generos al guvernului canadian, unii români au plecat în Lumea Nouă. Cei mai mulți dintre ei au reușit să facă avere (p. 78-80). Preotul Henția vizita fermele românilor stabiliți în Canada, uneori cu peripeții cauzate de zăpada mare (p. 89-90), însoțit de un cârșnic. Românii canadieni l-au rugat să se stabilească acolo spre a le fi preot permanent, plan la care a reflectat destul de serios la un moment dat, dar a fost descurajat de diferențele sistemelor educaționale canadian și transilvănean, care ar fi pus în dificultate educația copiilor săi (p. 82-83). Descrie fără menajamente bunăstarea de care se bucurau românii canadieni și entuziasmul trăit de aceștia că roada muncii lor era atât de abundentă. „Țăranul român de abia acolo simte că trăiește cu adevărat” scrie Henția la un moment dat (p. 87). Când a activat la Gary, Indiana, un avocat local a încercat să-l atragă în campania de a declara orașul „dry”, adică lipsit de alcool. Frunzașii comunității românești au fost de acord, însă mulțimea românilor s-a opus argumentelor preotului de a vota o astfel de inițiativă. Henția descrie alcoolismul ca fiind a problemă reală printre românii americani. Oferă și exemple concrete în acest sens, totuși ține să adauge: „Spre norocire, numărul acestor exemplare

Recenzii

(de români alcoolici n.n.) nu e mare, ci cei mai mulți sunt oameni harnici, cu care direcțiunile fabricilor (din zona marilor lacuri din SUA n. n.) sunt mulțumite, ba ei chiar sunt preferați față de mulți alții, și care păstrează bani frumoși” (p. 120). Cărciumarii români aveau un rol nefast în răspândirea alcoolismului printre conaționali. Ei nu respectau programul închiderii cărciumilor duminică în vremea slujbelor liturgice, găsim tot felul de trucuri spre a evita controalele și amenzi mari percepute de poliție. Un cărciumar din zona Sibiului a ținut deschis localul său chiar în ziua târnosirii unei biserici. Preotul Henția descrie de asemenea fără menajamente rolul nefast al unor călugări trimiși de Arhiepiscopia Iașilor în America spre a avea grijă de credincioși, dar care erau certați cu regulile monahale și cu disciplina clericală. Ei au produs multă sminteală. Ca un ardelean fără șiretlicuri, Părintele Henția le redă în text numele, rolul negativ în activitatea misionară, iar acolo unde a cunoscut, detalii despre destinul ulterior al acestor călugări. Mai presus de toate însă, în opinia mea, textul relevă bucuria imensă a românilor nord-americani de a avea în mijlocul lor un preot vrednic, care aibă grijă de sufletele lor și dorința lor de a avea o viață religioasă organizată la fel ca în patria natală.

Preotul Henția a avut parte de mai multe experiențe pe care astăzi le-am putea numi „ecumenice”: de la Hamburg la Philadelphia a călătorit în aceeași cabină cu un diacon polonez greco-catolic, născut în America, cu numele Zawistowski, care a venit în Europa spre a-și completa studiile teologice. Au călătorit împreună cu trenul până la Chicago unde diaconul Zawistowski l-a găzduit pe Henția două zile în casa sa în care funcționa un fel de azil de bătrâni. Textul relevă admirația deplină a preotului ortodox transilvănean pentru activitatea diaconală a tânărului diacon catolic. De asemenea, Henția a interacționat cu preotul Kanski, ajuns mai târziu episcop romano-catolic. Henția își exprimă admirația față de canadienii de limbă engleză pentru faptul că duminică merg la biserică, citesc în familie Biblia, pe care o consideră comoara lor cea mai de preț, și cântă împreună cântări religioase acompaniindu-se cu pianul (p. 77-78). Preotul Henția este de asemenea bucuros când vede că slujbele sale ortodoxe erau vizitate de credincioși ai altor confesiuni.

Biografia prezentată în studiul introductiv, dar și textul editat ni-l relevă pe preotul Henția ca fiind un vrednic slujitor al altarului, de o cultură aleasă, cu spirit critic, îndrăzneț, conștient de neajunsurile lumii în care trăiau păstoriții săi din Transilvania și dornic să contribuie din toate puterile la progresul spiritual, dar și economic și cultural al acestora. Dacă la ajungerea în America, Henția își exprimă frustrarea că nu cunoaște limba engleză (p. 52), printr-un efort susținut a ajuns ca în patru luni să cunoască bine această limbă. Mai ales partea a doua a textului este presărată cu englezisme, propoziții și fraze pe care Henția le redă în engleză, alături de traducerea lor românească. Henția este un observator inteligent și critic al lumii noi care se desfășoară în fața lui. Prezintă cu admirație ceea ce-i place, mai ales în opoziție cu situația tristă din Transilvania. Textul este presărat cu detalii despre trenurile din Statele Unite, istoria și legislația Canadei, politica ei de colonizare, mentalitatea funcționarilor, clima, mentalitatea canadienilor. Apar citate din istorici și oameni politici americani, menite să întărească ideile exprimate. De aceea, el nu este doar un „istoric” al unei călătorii în America, așa cum îl numesc în titlul introducerii lor editorii acestui text, ci un fin observator al lumii noi pe care o vede, un interpret și un admirator al acesteia.

Recenzii

Relevant în primul rând pentru cunoașterea începuturilor vieții bisericești a românilor nord-americani și pentru analiza modului în care un călător român a perceput lumea nouă la începutul secolului al XX-lea, sunt convins că acest text ar merita tradus în engleză, spre a avea o circulație cât mai mare. Cu siguranță, istoricii canadieni și americani ar fi interesați de el.

Meritul enorm al editorilor este de a fi descoperit, editat, publicat și introdus un important document despre începuturile migrației românești spre America de Nord. Textul produs de preotul Henția se constituie ca o nouă lumină aruncată asupra acestor începuturi. Acesta poate sta alături de cele scrise de Iancu Roman (1910), Ioan Podca (1912), Ion Iosif Șchiopu (1913) și Aurel Bungărdan (1919).

Pr. Conf. Dr. Daniel Buda

Vasilios Gh. Skiadas, *Educarea-învățarea-recreerea copilului din punct de vedere pedagogic creștin*, traducere: pr. dr. Ciprian Ioan Staicu, Galați, Editura Egumenița, 2014, ISBN 978-606-550-149-2

Teolog și pedagog, cu o experiență didactică de peste patru decenii în sistemul de învățământ grec, Vasilios Gh. Skiadas abordează din dublă perspectivă, pedagogică și teologică, locul educației copilului în cadrul preocupărilor societății contemporane. Nucleul cărții este reprezentat de articole periodice publicate în diverse reviste și ziare, care au evidențiat aspecte privind educația și necesitatea „unei alte forme de educație care s-ar baza mai mult pe cuvântul inspirat al lui Dumnezeu, o educație creștină, de fapt, care nu ar ignora, însă, concluziile actuale ale științei și ale educației” (p. 10).

În capitolul I, *Familia contemporană* (p. 13-45), autorul punctează rolul părinților, așa cum a fost ilustrat încă din Antichitate, atât de Euripide, cât și de către Sf. Grigorie Teologul. Viziunea, plină de lirism, privind împlinirea femeii prin maternitate, este completată de argumente psihologice în ceea ce privește complexitatea implicării mamei în familie și în societate. Vasilios Gh. Skiadas atrage atenția asupra vectorului patern în cadrul familiei creștine: „Subestimarea rolului tatălui în întreaga problemă a educației copiilor tinde astăzi să dispară, ca urmare a împrejurărilor favorabile acestei schimbări în cadrul vieții familiale” (p. 28). Natalitatea scăzută, schimbarea rolurilor în familie, creșterea numărului divorțurilor, severitatea sau protecția excesivă a părinților față de copii, lipsa modelelor constituie câteva dintre problemele familiei creștine contemporane, multe dintre acestea evidențiate de către copii, ca subiecți ai unor demersuri investigative educaționale.

Al doilea capitol, *Forma educației* (p. 46-77) se bazează pe opinia fundamentată pedagogic, conform căreia cea mai bună formă de educație trebuie să contribuie la consolidarea predispozițiilor pozitive ale copilului și la atenuarea celor negative. Așadar, pornind de la precepte psiho-pedagogice, Skiadas prezintă consecințele unei educații despotice, accentuând modalitățile concrete de realizare a unei educații democratice, bazate pe comunicarea cu (a) copilul(ui), susținerea evaluării de sine, responsabilizarea copilului, încurajarea, empatizarea, cultivarea dragostei de învățătură, a imaginației, a autonomiei, a bunei dispoziții și a altor virtuți.